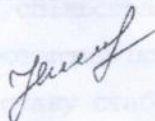

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. І.І. Мечникова

На правах рукопису

ТУНТІЯ Нана Георгіївна

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ
ПРОЦЕСАМИ ЯК ФАКТОР СУСПІЛЬНО-
ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Спеціальність 23.00.02 – політичні
інститути і процеси

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата політичних наук

Одеса - 1996

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана на кафедрі
права Одеської державної
университету

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00743934 (U)

Науковий керівник -

доктор філософських наук,
професор, академік УАПН
Чередниченко А.П.

Офіційні опоненти -

доктор філософських наук,
професор, академік УАПН
Місуно А.В.

доктор політичних наук
Наумкіна С.М.

Провідна установа -

Одеський державний
економічний університет

Захист відбудеться 29 січня 1996 р. о 12 годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради К.05.01.09
по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук при Одеському державному
університеті ім. І.І. Мечникова за адресою: 270058,
м. Одеса, Французький бульвар, 24/26.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці
Одеського державного університета ім. І.І. Мечникова
за адресою: 270100, м. Одеса, вул. Преображенська,
24.

Автореферат розіслано "27" грудня 1996 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат історичних наук

Валігурський П.О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ.

Актуальність теми дослідження. Обновлення українського суспільства, здійснення демократичних перетворень на основі Конституції України 1996 р. вимагають певної стабільності політичної системи. В умовах несталості внутрішнього розвитку, змін істотних характеристик суспільного організму вивчення умов і факторів забезпечення політичної стабільності рівнозначне пошуку шляхів виживання суспільства.

Будь-яке суспільство в процесі свого розвитку поперемінно досягає одного з двох своїх станів – стану стабільності, відносної гармонії, громадянського миру і злагоди чи соціальної напруженості, досить гострих конфліктів, корінних перетворень. До першого стану воно йде шляхом інтеграції, до другого – шляхом диференціації, боротьби. На фоні безперервних в різних регіонах колишнього СРСР політичних і національних конфліктів, соціально-економічний і політичний стан в Україні може показатися досить стійким і стабільним. Але більш глибокий аналіз свідчить, що й тут відбуваються суперечливі процеси дестабілізації, а соціально-економічна обстановка стає все складнішою і напруженішою.

Здійснення ринкових реформ в Україні сполучене із значними труднощами для жителів країни, в той же час реформи, які проводяться, в принципі виходять за рамки менталітету основної маси населення. Суперечність між цінностями культури, реально функціонуючими в суспільстві, і соціальними відносинами, які формуються на принципово іншій – ринковій базі, породжують дискомфортність існування широких шарів суспільства, викликають негативне ставлення до реформ після початкового етапу загальної критики.

ми.

Населення знаходиться під подвійним тиском обставин власного життя, що все погіршується, і негативної інформації, яка поступає із газет, радіо і телебачення. Неприятливий соціально-психологічний фон, породжений кризовими явищами в економіці, соціальній і політичній сферах, викликає недовіру до владних структур з боку різних соціальних шарів і груп. Соціальне самопочуття населення, відсутність задоволення першочергових потреб і очікувань здатні викликати різноманітні акти масового протесту та інші деструктивні дії. В цій ситуації проблема стабільності суспільно-політичного розвитку України стає найгострішою і найактуальнішою.

Джерела системної кризи в Україні знаходяться перш за все в економічних відносинах і в соціальній структурі, а також в характері політичної культури, яка склалася. Економічний устрій і соціальна структура тісно взаємозв'язані. Ці зв'язки значною мірою визначають тип суспільства і стадію його розвитку. Усвідомлення єдності цих сфер суспільного життя переконує в необхідності комплексного вивчення соціальних, економічних та політичних явищ дійсності.

Демократизація без достатніх економічних і соціокультурних умов, проведення економічних реформ без врахування їх соціальних та політичних наслідків привели до кризи всієї системи суспільних відносин. Суспільство опинилось перед загрозою розпаду, втрати політичної стабільності. Необхідність виведення країни з кризи, подолання негативних тенденцій в економіці і соціальній сфері ставить питання про управління суспільством.

В перехідному стані свого розвитку суспільству потрібне більш динамічне управління, висококваліфіковане і ефективне. Управління є однією з головних функцій держави як політичної організації. Стабілізація політичних процесів багато в чому залежить від відповідності методів управлінських впливів вимогам реальної ситуації, а також врахування цілей перспективного розвитку суспільства в процесі прийняття управлінських рішень. В зв'язку з цим підвищення ефективності державного управління соціально-економічними процесами, на наш погляд, стає одним з важливих шляхів стабілізації соціально-політичного розвитку України.

Актуальність даної теми пов'язана ще й з тим, що, як показує політична практика, недоліки системи державного управління негативно впливають не тільки на політичну сферу суспільства, але й на всі взаємозв'язані сфери соціального життя. В зв'язку з цим удосконалення системи державного управління, особливо в галузі соціально-економічних відносин, де спостерігаються найгостріші протиріччя, відіграє провідну роль в подоланні дестабілізуючих впливів перехідного етапу і створенні реальних основ стабілізації соціально-політичних процесів в Україні.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Вітчизняна політична наука приділяла недостатню увагу вивченню проблеми стабільності. Це обумовило дефіцит наукової літератури з цього питання. Навпаки, західна політологія і соціологія робили акцент на виясненні природи порушення стабільності, соціальної напруженості і конфліктів, на пошуках засобів їх попередження і подолання. Особливу увагу цим проблемам приділяли Т. Парсонс, Р. Мертон, Д. Істон, Г. Ал-

монд, К. Левенштейн, К. Дойч, Р. Дарендорф, С. М. Ліпсет, Д. Герлінг та ін. Існуючі різноманітні концепції досягнення стабільності, які розробляються в рамках конфліктологічного і структурно-функціонального напрямків в політології, не привели, однак, до єдності думок відносно цього питання. Інтенсивні дослідження даної проблеми тривають і зараз.

В останній час проблема суспільної стабільності зацікавила наукову аудиторію в Україні. Це пов'язано з процесами, які відбуваються у Східній Європі і в країнах, що входили раніше до складу СРСР. Режими, котрі виглядали недавно відносно міцними, стабільними, один за другим втрачають колись надійну соціальну підтримку і стикаються з найважчим завданням перебудови своїх системних підвалин. Аналіз сучасної ситуації в Україні з точки зору конфліктологічного підходу здійснили в своїх роботах Бекешкіна І.Є., Перебенесюк А.Д., Паламарчук В.М., Видрин Д. Заслужують уваги також роботи російських дослідників з даного питання - Здратовислова А.Г., Федорищевої О.І.

Комплексний характер сучасних явищ вимагає відповідних засобів їх пізнання, котрі дозволили б розкрити закони функціонування і розвитку складно організованих об'єктів і відобразити їх цілісний характер. Один з таких засобів - це системний підхід.

Загальні питання системної методології розглядаються в роботах Авер'янова А.Н., Устич С.І., Уймова А.І., застосування системного аналізу в управлінні аналізували Добкін В.М., Герман І.М., Щухов Н.С., Одинцова Г.С., Горошко В.І., Лимонова Л.А. та ін.

Принципи наукового управління розкриваються в працях

Бочарова М.К., Аверіна Ю.П., Слепенкова І.М. Вивченню специфіки державного управління присвячені дослідження Оболонського А.В., Курашвілі Б.П., Орзіха М.Ф., Гансової Е.А. та ін. Соціально-психологічні аспекти державного управління розглядаються Рудашевським В.Д., Сіренко В.Ф. Можливості соціального прогнозування вивчаються в роботах Бестужева-Лади І.В., Цигічко В.Н., Петрова А.Н.

Серед дисертацій останніх років, які так чи інакше стикаються з темою дослідження, можна назвати роботу Шаповаленко М.Ф., в котрій вивчення проблеми стабільності здійснюється з точки зору впливу на неї політичної діяльності. Викликають інтерес також дослідження Дешиці А.В., Абізова В.Є., Наумкіної С.М., зв'язані з вивченням процесів трансформації українського суспільства; підготовки і прийняття політичних рішень; соціально-політичних проблем управління. Але ці роботи відображають тільки деякі аспекти багатопланової і складної проблеми, яка стимулювала дане дослідження. Разом з тим, цілий ряд питань, які мають важливе теоретичне і практичне значення, не отримали належного висвітлення в науковій літературі. Слабо вивчено вплив регулюючої діяльності держави в економічній і соціальній сферах на забезпечення легітимності владних структур; процес державного управління цими важливими сферами, як правило, не розглядається в контексті його впливу на політичну стабільність суспільства. Не отримали чіткого визначення можливі ресурси суспільно-політичної стабільності, соціальне прогнозування не завжди розглядається як необхідний елемент процесу обґрунтування управлінських рішень на державному рівні.

Мета і завдання дослідження. Головна мета дослідження - це пошук демократичних шляхів стабілізації соціально-політичного розвитку України, а також вивчення державного управління з точки зору його регулюючого і стабілізуючого впливу на суспільні процеси. У відповідності з цим в завдання дослідження входять:

- аналіз сучасних соціальних, економічних і політичних процесів в Україні і їх впливу на стабільність суспільства;
- аналіз ефективності державного управління цими процесами;
- визначення можливих заходів по раціоналізації державної управлінської діяльності.

Об'єктом дослідження став процес державного управління соціально-економічними процесами в Україні в його безпосередньому зв'язку з суспільно-політичною стабільністю.

Теоретико-методологічна основа дослідження. За основний метод в роботі використовувався системний аналіз як універсальний метод, який дозволяє врахувати всю різноманітність і специфіку суспільних процесів. Крім того, використовувались аналітичні, порівняльні, соціологічні і статистичні методи.

Наукова новизна дисертації пов'язана як з підходом до дослідження проблеми в цілому, так і зі змістом теоретичних положень і висновків, сформульованих в ній. Ними є:

- 1) аналіз суспільства як цілісної соціально-політичної системи з точки зору оцінки ресурсів його стабільності;
- 2) вивчення специфіки забезпечення стабільності перехідних суспільств;

3) дослідження державного управління як політичного феномена, а також його взаємозв'язків і взаємовпливу з соціальною, економічною і соціально-психологічною сферами суспільства;

4) обґрунтування ролі ефективності державного управління соціально-економічними процесами в забезпеченні легітимності владних структур і впливу цих факторів на стабільність суспільства;

5) розроблення на основі теоретичного аналізу робочої моделі, відображаючої зв'язок державного управління і стабільності суспільної системи;

6) визначення напрямків удосконалення системи державного управління для досягнення її відповідності сучасним вимогам динамічного розвитку суспільства.

Науково-практична значущість роботи. До практичних результатів роботи можна віднести комплексний аналіз соціально-економічних, соціально-психологічних і політичних процесів в Україні, визначення характеру їх зв'язків з політичною стабільністю суспільства, виявлення потенціально дестабілізуючих факторів в соціально-політичному житті України; вивчення діяльності державного управління з точки зору його ефективності і легітимності; розроблення рекомендацій по підвищенню ефективності державного управління соціально-економічними процесами з метою забезпечення динамічної суспільно-політичної стабільності.

Отримані результати, на наш погляд, можуть бути використаними для вироблення практичних рекомендацій і методики удосконалення механізму державного управління соціально-економічними процесами, виступити складовою частиною науко-

вої платформи цілісної соціально-економічної політики держави. Положення дисертації можуть бути застосовані в навчальному процесі в курсах політології і соціології.

Дисертація виконана в рамках загальнокафедральної наукової теми "Політико-правові, соціальні та ідеологічні проблеми державного будівництва в Україні", яка досліджується кафедрою політичної соціології і права Одеської державної академії харчових технологій.

Апробація дисертації. Про основні положення і висновки дисертації доповідалось на Міжнародній науково-практичній конференції "Молодь на порозі третього тисячоліття: пошук пріоритетів" (Одеса, 1995 р.), Всеукраїнській науковій конференції "Проблеми політичної психології та її роль в становленні громадянина української держави" (Київ, 1995 р.), Всеукраїнській науково-методичній конференції "Вищі учбові заклади України і проблеми розвитку міжнародних зв'язків" (Одеса, 1994 р.), а також наукових конференцій Одеської державної академії харчових технологій.

По темі дослідження опубліковано шість наукових праць.

Дисертація обговорена на кафедрі політичної соціології і права Одеської державної академії харчових технологій.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновку і списку літератури з 125 найменувань. Обсяг дисертації складає 145 друкованих аркушів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, охарактеризовано ступінь її наукової опрацьованості, визначені цілі і завдання дослідження, наукова новизна і практична цінність роботи.

Перший розділ "Роль державного управління в забезпеченні стабільності суспільної системи" містить два підрозділи. В першому підрозділі "Проблема стабільності з точки зору соціально-політичної науки" розкриваються основні методологічні аспекти теорії стабільності. Суспільство розглядається як цілісна система, яка підкоряється найзагальнішим законам, характерним для всіх системних форм існування. Використання системного підходу дає можливість глибокого вивчення всієї складності і різноманітності суспільних відносин в їх цілісності і динаміці. Якісна специфіка системи визначається складом, внутрішньою природою її частин, тому істотним є розгляд структури суспільної системи, характеру і способів взаємодії її компонентів.

Існування будь-якої системи передбачає мінімально необхідний ступінь стабільності. Особливе значення це має для суспільних систем, що знаходяться на перехідних етапах свого розвитку і тому відрізняються особливою складністю, динамічністю і, відповідно, несталістю.

Збереження стабільності суспільної системи може бути досягнуто двома шляхами: жорсткою опірністю зовнішнім і внутрішнім змінам чи адаптацією до умов, які змінюються. В реальному житті система не може бути ізольованою від будь-яких впливів зовні, крім того, кожен елемент системи піддається внутрішній еволюції, тому тривале існування системи,

яка чинить опір змінам, неможливе. В зв'язку з цим доцільно говорити про динамічні суспільні системи, в котрих ступінь стабільності, забезпечує їх самозбереження, але не є перешкодою для змін. В цьому випадку стан системи можна охарактеризувати як нестійку рівновагу, яка зберігається, поки співвідношення різних елементів, які склалися, не піддаються серйозним змінам чи вплив імпульсів з боку зовнішнього середовища не досягає критичного рівня. Тоді існуючий стан рівноваги зникає і, якщо система володіє значними регулятивними можливостями, то вона не руйнується, а відбувається становлення нової рівноваги.

Таким чином, адаптація до зовнішніх змін і способи урегулювання внутрішніх протиріч є найважливішими показниками життєстійкості суспільного організму. Несвоєчасне рішення назрілих проблем, а також відсутність в суспільстві прийнятих раціонально-правових способів урегулювання конфліктів веде до кризи суспільної системи і загрози її стабільності.

В сучасній політології існують різноманітні концепції досягнення стабільності, що свідчить про пильний інтерес вчених до даної проблеми. Серед головних напрямків пошуків в цій галузі можна назвати переборення соціальних конфліктів шляхом гармонізації суспільних відносин і структур, вирішення протиріч (теорія інтеграції) і природне включення соціального конфлікту в суспільну систему для забезпечення її прогресивного розвитку (теорія конфлікту). При всьому різноманітті уявлень про джерела дестабілізації суспільства, основні шляхи досягнення стабільності в більшості концепцій зв'язуються з двома факторами: 1) ефективністю ді-

яльності державних і політичних структур по управлінню суспільством, регулюванню виникаючих протиріч (Р. Мертон, Д. Істон, різноманітні концепції біхевіористського напрямку і конфліктологічної школи в політології) і 2) наявністю підтримки існуючого режиму з боку населення, сукупністю оцінок внутрішніх суспільних інститутів і методів прийняття рішень (Г. Алмонд, К. Левенштейн, К. Дойч). Слід визначити, що дослідження в цьому напрямку тривають і зараз, оскільки до цих пір не склалась загальноприйнята теорія стабільності і не дані однозначні відповіді на актуальні питання, поставлені суспільною практикою.

Для суспільств, які знаходяться на стані перебудови своїх системних основ і структурних зв'язків, основним джерелом дестабілізації є внутрішній розвиток, а не вплив зовнішнього середовища. Внутрішня стабільність залежить від способів взаємодії двох основних суб'єктів: держави і суспільства. Держава виконує функції управління, керівництва і координації суспільного розвитку. Завдання державного управління полягає в трансформації потреб (вимог) громадянськості в державні рішення. Від ефективності державного управління залежить рівень легітимності влади, а, отже, і можливість управління суспільством ненасильницькими методами. З другого боку, високий ступінь легітимності влади є джерелом стабільності суспільства, в умовах котрого можна забезпечити належну ефективність владних структур.

В політичній науці легітимною визнається влада, яка здобувається і здійснюється згідно правових норм. Але має значення і соціальна природа системи, вирішальна роль має у формуванні інститутів і виконанні влади. Ступінь ефектив-

ності режиму оцінюється як похідна від задоволеності його функціонуванням.

Проблема ефективності і легітимності влади нерозривно зв'язана з управлінням, тому що головною функцією владних структур є раціональне і ефективне управління суспільством при постійній зміні як внутрішніх, так і зовнішніх умов.

В другому підрозділі "Суть і мета управління суспільною системою" викладаються завдання і принципи державного управління, обґрунтовується його роль в забезпеченні стабільності суспільства.

Процес управління є антиподом процесам дезорганізації, він дозволяє стабілізувати систему, протистояти руйнівним факторам, які на неї впливають, забезпечити досягнення того чи іншого корисного ефекту. Завдання управління полягає в своєчасній і ефективній перебудові структури системи відповідно до умов, що змінилися.

Об'єктом управління виступає суспільство в цілому. Суб'єкт управління - особливі групи людей, виділені суспільством, які мають право приймати рішення про цілі, засоби, методи і завдання людської діяльності. Об'єктивні умови соціального життя і управління - матеріальні умови. Суб'єктивні умови - здатність і ступінь готовності людей до певних масових дій, оснований на існуючому рівні свідомості.

Основними компонентами структури державного управління служать Конституція, в котрій закладаються головні цілі існування держави, принципи її устрою; законодавчий орган (законодавча влада); власне регулятор (в більшості країн - президент) і виконавчий орган. В контурі зворотнього зв'язку знаходиться судова влада і засоби масової інформації.

Суть наукового управління державою полягає в тому, що забезпечується чіткий розподіл функцій і обов'язків по рівнях і галузях управління, координація дій між рівнями, визначаються вимоги до всіх елементів системи управління на всіх рівнях.

Специфіка державного управління пов'язана з двоїстою природою самої держави, яка виконує роль органу управління, з одного боку, і є політичною організацією - з другого. Державна влада виступає як основна форма реалізації політичної влади, тому при виробленні рішень державного рівня потрібно врахувати і політичні аспекти управління. Проблема забезпечення легітимності державної влади і врахування інтересів різних соціальних груп в процесі державного управління мають першочергове значення.

До міцної і стабільної легітимності веде раціонально-правовий спосіб управління, оснований на довірі і повазі до влади, закону, забезпечуючий тісніший зв'язок між державою і суспільством. Він передбачає наявність консенсуса в суспільстві, а також детальну опрацьованість і суворе дотримання законодавчих норм, регламентуючих діяльність державних органів, забезпечення легального доступу до існуючих політичних інститутів всім групам і шарам населення, створення дійових гарантій прав людини. Формування раціонально-правової організації державної влади в Україні знаходиться ще в процесі розвитку, а знаходження консенсусу ускладнюється значними масштабами майнового і соціального розшарування і несформованістю об'єднуючих цінностей, котрі підтримувались би прихильниками різних політичних течій, групами з різними соціально-економічними інтересами.

В загальному виді управління суспільною системою здійснюється за допомогою соціальних норм, які виступають регуляторами соціальної поведінки частин системи. Разом з тим, процес соціальної модернізації в Україні супроводжується трансформацією всієї системи соціальних норм, що утруднює процес управління суспільством.

Поведінка соціальних груп, індивідів визначається комплексом соціально-психологічних факторів, таких як інтереси, потреби, ціннісні установки, соціальні почуття і настрої, соціальні звички і традиції. Але всі ці соціально-психологічні явища відображають об'єктивні соціальні і економічні процеси з врахуванням їх індивідуального чи групового сприйняття. Оскільки корені інтересів соціальних груп знаходяться в кінцевому підсумку в сфері соціально-економічних відносин, то регулювання процесів в цій сфері повинно привести до недопущення защемлення інтересів будь-яких соціальних груп, до запобігання конфліктних ситуацій. Враховуючи тісний зв'язок між поведінкою членів суспільної системи і її стабільністю, управління соціально-економічними процесами стає одним з важливих шляхів досягнення стабільності.

В другому розділі "Соціально-економічні процеси в Україні та їх вплив на соціально-політичний стан суспільства" здійснюється комплексний аналіз сучасних соціально-економічних і політичних процесів з точки зору їх впливу на можливість збереження динамічної стабільності. Як інформаційне джерело поруч з даними державної статистики та іншими опублікованими матеріалами в даному розділі використовуються результати соціологічних досліджень, проведених в 1991 -

1995 рр. соціологічною службою незалежного центра "Демократичні ініціативи" (Київ) і соціологічним інформаційно-дослідницьким центром "Пульс" (Одеса).

Модернізація політичної системи в Україні, демократизація громадського життя супроводжується різкими зрушеннями в економічній і соціальній сферах. Глибинні зміни в економічному устрої суспільства і соціальній структурі зачіпають свідомість людей, примушують пристосовуватися до нової реальності шляхом болісної ломки ідей та уявлень. Створення нової економічної моделі, основаної на приватній власності і підприємстві, значно розширило можливості громадян для виявлення своїх спроможностей і досягнення фінансового успіху. Однак, частина населення не змогла включитися в економічні перетворення через консервативність свідомості або через інші суб'єктивні причини. Для цих категорій громадян процес адаптації до ринку проходить найболісніше і супроводжується погіршенням соціального самопочуття, зростанням невпевненості і песимізму.

З розвитком і розповсюдженням нових форм власності в умовах відсутності їх ефективного правового регулювання відбувається втрата працівниками багатьох соціальних гарантій, які стали звичними в роки панування планової економіки. Зміна структури економіки передбачає закриття і переорієнтацію нерентабельних підприємств, що в соціальному плані означає втрату роботи для багатьох висококваліфікованих фахівців і працівників розумової праці. Швидке зростання вивільнення робочої сили з суспільного виробництва здатне стати могутнім фактором дестабілізації суспільства.

Дані численних соціологічних досліджень говорять про

зростаюче занепокоєння громадян станом справ в економіці і своїм майбутнім, зневірою в спроможність уряду вивести країну з кризи. Невдоволення матеріальним станом і економічною ситуацією переноситься на відношення до існуючих структур влади і управління, оцінку керівних органів і закріплюється у виді певних установок, політичних поглядів, симпатій і орієнтацій. Політична апатія і пасивність населення стримує формування розвинутої системи політичного плюралізму.

Нові економічні умови приводять до зміни внутрішнього стану особистості. Спостерігається повільний процес "внутрішньої модернізації". Еволюція цінностей характеризується безліччю конфліктів і протиріч, властивих суспільній свідомості перехідного типу. Соціальна аномія, що появляється в результаті зіткнення різних нормативних систем, породжує неприйняття соціальної дійсності з усіма економічними, політичними і правовими проблемами.

Беспосередньо впливають на соціально-психологічний стан суспільства також значні зміни в соціальній структурі. Іде активний процес структурної перебудови суспільства в плані соціальної диференціації. В соціальній структурі України спостерігається відсутність чітких соціальних страт і соціальної самоідентифікації. Це означає, що у більшості населення не сформовані власні, конкретні, усвідомлені соціальні інтереси і соціальний статус, що утруднює формування соціальної бази різних політичних партій. Для подолання цих протиріч особливе значення мають процеси соціальної мобільності.

Зростання інтенсивності соціальної циркуляції в Ук-

раїні, професійно-виробничої мобільності робочої сили можна вважати позитивним фактором соціального розвитку. Однак, існуючий рівень соціальної мобільності поки що недостатній для помітного впливу на соціально-психологічну атмосферу в суспільстві.

Таким чином, як показує аналіз реальних процесів в соціальному, економічному і політичному житті України, кризові елементи тут мають перевагу над стабілізійними. Можна виділити особливості соціальної ситуації та політичної культури населення, які підвищують можливість участі індивіда в акціях соціального протесту:

- високий рівень невдоволеності населення умовами життя (в першу чергу матеріальними);
- підвищення рівня недовіри до офіційних інститутів влади і політичних лідерів;
- низький рівень участі населення в легітимних формах суспільно-політичного життя;
- зростання соціальної напруженості в суспільстві.

Можна зробити висновок, що існують об'єктивні умови для соціального вибуху, масових деструктивних дій з боку найбільш уражених груп населення. Розрив між бажаною і фактичною реалізацією потреб громадян породжує ризик їх неконтрольованої поведінки. Дане положення багато в чому пов'язане з недостатньою ефективністю управлінської діяльності в масштабах суспільства. В зв'язку з цим, нагальною проблемою стає підвищення ефективності державного управління з метою забезпечення стабільного прогресивного суспільного розвитку.

В третьому розділі "Основні шляхи раціоналізації дер-

жавного управління соціально-економічними процесами в Україні" методологічні положення та висновки, отримані в результаті дослідження проблеми стабільності в рамках даної дисертаційної роботи, подані у виді робочої моделі, відображаючої зв'язок державного управління зі стабільністю суспільства. Згідно даній моделі, ефективність регулюючих дій держави в економіці і соціальній сфері впливає на стан суспільної свідомості, соціально-психологічну атмосферу суспільства і, отже, визначає поведінку членів суспільної системи. Оскільки соціально-політична поведінка громадян відіграє вирішальну роль в забезпеченні стабільності суспільства, ефективність державного управління соціально-економічними процесами стає непосредньою передумовою стабільного суспільного розвитку.

З іншого боку, ефективність управлінських структур на рівні суспільної свідомості викликає уявлення про легітимність державної влади, формує довіру і підтримку з боку населення, що є необхідною умовою ефективності управління розвитком суспільства.

Для підвищення ефективності державного управління в Україні і забезпечення стабільного розвитку країни, на погляд дисертанта, необхідно посилити орієнтацію управлінського процесу на людину, а також наукове обґрунтування управлінських рішень. Реалізація названих напрямків пов'язана з наступними заходами:

- 1) посиленням інформаційного забезпечення управлінського процесу;

- 2) використанням соціального прогнозування як засобу обґрунтування управлінських рішень;

3) всебічною соціологічною проробкою управлінських заходів, які намічаються, з метою врахування соціально-психологічних факторів в управлінні;

4) забезпеченням спадкоємності в реформуванні, опори на досягнуте в минулому;

5) врахуванням пріоритетності проблем, які вимагають рішення, і ресурсних обмежень;

6) попередньою оцінкою соціальних наслідків управлінських рішень методами експертних оцінок і соціального експерименту;

7) посиленням контролю за ходом реалізації управлінських рішень.

Названі заходи пов'язані з раціоналізацією системи державного управління соціально-економічними процесами в цілому. Як конкретні кроки, направлені на покращення соціально-економічної ситуації, що склалася в Україні, на наш погляд, можна запропонувати оптимізацію регулюючої діяльності держави в галузі розвитку ринкових відносин, структурної перебудови економіки і створення сприятливого інвестиційного клімату; реформу податкової системи з метою стимулювання підприємництва і ділової активності; регулювання ринку праці та розвиток соціальної інфраструктури; сприятливість розвитку середнього класу; створення ефективної системи соціального захисту населення.

Врахування запропонованих заходів в практиці державного управління українським суспільством, на наш погляд, могло б сприяти оздоровленню економічної і соціально-політичної обстановки в країні, підвищенню ефективності і легітимності державного управління, а, отже, забезпеченню ди-

намічної суспільно-політичної стабільності.

У висновку підводяться основні підсумки дослідження і вказуються напрямки подальшої розробки проблеми.

Основні положення дисертації викладені автором в наступних публікаціях:

1. Роль управління соціально-економічними процесами в забезпеченні стабільності суспільної системи //Наукові праці Одеської державної академії харчових технологій/ М-во освіти України. Вип. 1. - Одеса, 1995. - С. 305-308.

2. Социально-психологические ресурсы общественной стабильности// Проблемы політичної психології та її роль у становленні громадянина української держави: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. - Київ, 1995. - С. 249-251.

3. Молодежь в системе социально-политических отношений//Молодежь на пороге третьего тысячелетия: поиск приоритетов: Материалы международной научно-практической конференции. - Одесса, 1995. - С. 6.

4. Проблемы достижения стабильности в общественных системах//Тезисы докладов пятьдесят пятой научной конференции. - Ч. 2. - Одесса: Изд-во ОГАПТ, 1995. - С. 370.

5. Роль гуманитаризации образования в улучшении социальной адаптации личности//Всеукраїнська науково-методична конференція "Вищі учбові заклади України і проблеми розвитку міжнародних зв'язків": Тези доповідей. - Одеса, 1994. - С. 80.

6. Пути рационализации государственного управления// Пятьдесят шестая научная конференция: Тезисы докладов. - Ч. 2. - Одесса: Изд-во ОГАПТ, 1996. - С. 264.

Tuntiya N.G. Governing the social-economic processes as the factor or the social-political stability. This is (manuscript) for taking the academic degree of the candidate of political sciences in speciality 23.00.02 - political institutions and processes. Odessa Mechnikov State University, Odessa, 1996.

The factors influencing the possibility of achieving dynamic stability of the society are analysed in the paper. The role of the State governing the social-economic processes in the society developing stabilization is grounded. The mechanism influencing the efficiency of the State government upon legitimacy of the commanding structures and the society stability is established.

Complex analysis of the social-economic, social-psychological, political processes in Ukraine was carried out and the character of their connections with the society political stability was defined. Potential-destabilizing factors in the social-political life of Ukraine were revealed, the reasons of non-efficiency of the State governing were analysed.

Recommendations on efficiency increase of the State governing the social-economic processes in order to provide the dynamic social-political stability in Ukraine were elaborated.

Тунтия Н.Г. Управление социально-экономическими процессами как фактор общественно-политической стабильности. Диссертация (рукопись) на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 - политиче-

ские институты и процессы. Одесский государственный университет им. И. И. Мечникова, Одесса, 1996.

В диссертации проанализированы факторы, влияющие на возможность достижения динамической стабильности общества. Обоснована роль государственного управления социально-экономическими процессами в стабилизации общественного развития. Раскрыт механизм влияния эффективности государственного управления на легитимность властных структур и стабильность общества.

Проведен комплексный анализ социально-экономических, социально-психологических и политических процессов в Украине, определен характер их связей с политической стабильностью общества. Выявлены потенциально-дестабилизирующие факторы в социально-политической жизни Украины, проанализированы причины недостаточной эффективности государственного управления.

Разработаны рекомендации по повышению эффективности государственного управления социально-экономическими процессами с целью обеспечения динамической общественно-политической стабильности в Украине.

Ключові слова: динамічна суспільно-політична стабільність, державне управління, ефективність і легітимність влади, соціально-економічні процеси, політична культура, раціонально-правова організація державної влади, соціальна напруженість, консенсус, демократія.